

ČETVRTO POGLAVLJE

Sukob nacionalističkih ideologija

Stara metafora predstavlja Balkan kao evropsko „bure baruta“ i sugerira nam da taj region čini skupina sitnih i gramzivih država. Ta predstava je nastala krajem XIX. i početkom XX. stoljeća, a njenu primjerenost „dokazali“ su balkanski ratovi i atentat u Sarajevu 1914. godine. Naravno, ona je u velikoj mjeri pogrešna. Prvi svjetski rat jeste počeo sukobom Austro-Ugarske i Srbije, ali nisu ljudi s ovoga područja odgovorni za to što se taj sukob pretvorio u masakr globalnih razmjera. Osim toga, zločini počinjeni u jugoistočnoj Evropi nalaze se veoma nisko na ljestvici užasa u XX. stoljeću. Ipak, to ne znači da pojedini oblici nacionalizma u jugoistočnoj Evropi nisu odgovorni za to što su doveli do besmislenih sukoba i stravičnih zločina.

U ovom nastavnom materijalu ne želimo pružiti ilustraciju užasa koji su proizašli iz nacionalnih sukoba u jugoistočnoj Evropi. Mi smo, zapravo, pokušali to da izbjegnemo i pažnju smo usmjerili na argumente i ideologije koji na prvi pogled mogu djelovati legitimno, ali koji su ipak naveli ljude na nasilno postupanje. Vjerujemo da će kritički pristup ovim historijskim svjedočanstvima pomoći mladim ljudima da postanu zreli i odgovorni građani.

U ovom poglavlju naš cilj bio je da pokažemo da nacionalni sukobi ne traju vječno. U stvari, historijsko iskustvo jugoistočne Evrope, pa i drugih evropskih regiona, jasno pokazuje da svaki sukob prije ili kasnije mora i da se završi, da će mržnju zamijeniti neki pozitivniji stav, da je bolji i sigurniji svijet zaista moguć, i da on upravo nastaje. Stvaranje Evropske unije i odnosi između Francuske i Njemačke tokom posljednjih pet decenija predstavljaju ohrabrujuće primjere. Takav razvoj događaja, međutim, ne ukazuje na to da će nacionalna država postati nevažna ili da će je nestati. Uprkos očekivanjima da će nacionalna država postepeno odumrijeti, sada je očigledno da će ona duže vrijeme biti glavni činilac i evropske i svjetske politike. Za današnje generacije i dalje je važno poistovjećivanje s vlastitom nacijom, a promjene kroz koje prolaze nacionalne države i te kako utiču na naš život. Zato moramo voditi računa o tome da naše nacionalne države budu dobar okvir za izgradnju zajedničke budućnosti.

IVa. Ideologije koje su doprinijele izazivanju sukoba

IV-1. Nacionalne predrasude prema Nijemcima u Hrvatskoj (1866.)

Nikad ne bih volio plavu Njemicu. Jednom, zlom sudbinom, sreo sam jednog takvog njemačkog anđela vječnog mira. Potvrdili smo uzajamnu ljubav, i onda je ta njemačka djevojka počela da mi svira *Les cloches du monastere* – a ja počeh da zijevam. A onda mi je čitala Matesonovu Bergruin. A ja zaspah. I ta plavušanka je uzdisala po pola sata dnevno, i tako sedam dana, a osmog dana je više nije bilo. Ja volim hrvatske đavolice sa kojima se čovjek mora boriti više no s njemačkim Lujzama koje su mlake kao kakve slabo spravljene limunade.

Šenoa, str. 164.

Šta pisac misli o mladim Njemicama? Da li je u pravu? Znaš li za još neke ovakve predrasude? O kome se priča najviše viceva u tvom okruženju? Šta misliš, kakvu ulogu igraju stereotipii predrasude? Imaju li oni neku stvarnu osnovu?

IV-2. Zašto je dr. Riza Nur odbio da se oženi strankinjom (1910.)

Bili smo skupštinski poslanici. U to vrijeme sam dobivao mnogo bračnih ponuda. Jedna od djevojaka bila je vrlo bogata i lijepa. Veoma je bila zainteresirana i mnogo se trudila oko mene. Srce mi se polako okretalo njoj. Bila je Albanka. Samo zbog toga se nisam njome oženio. Govorio sam: „Mora da bude Turkinja. Do sada u našoj porodici nije bilo tuđe krvi“.

Nur, str. 318.

Kako objašnjavaš stav pisca ovoga teksta? Šta misliš o njegovoj odluci?

IV-3. Neki pogledi na grčku „megale idea“ (ideja velike Grčke) – razgovor profesora Nikolaosa Saripolosa i kralja Đorđa I (1877.)

[...] Pod vlašću Vaše krune, Visočanstvo, jeste država sa prijestolnicom u Istanbulu, koja vlada Kritom, Tesalijom i Epirom, Trakijom, Makedonijom, Crnim morem sve do predjela blizu Trapezunta, Male Azije i egejskih ostrva, ne isključujući i moju zemlju, Kipar... „Previše ste raširili granice Grčke“, prekide me kralj.

Politis, str. 63.

Nikolaos Saripolos (1817.-1887.), stručnjak za pravo, profesor univerziteta u Atini, u Memoarima opisuje razgovor s kraljem Đorđem I. (1863.-1913.), vođen 1877. godine, kada je objasnio na koje sve teritorije, po njegovom mišljenju, Grčka polaže pravo.

Šta misliš, zašto je kralj prekinuo sagovornika? Šta je pisac želio objasniti kralju?

IV-4. Historičar Aleksandru D. Ksenopol o rumunskom nacionalnom prostoru (1888.)

U poređenju s drugim romanskim nacijama koje čine zapadnu Evropu zasebnim kontinentom, najveća nepovoljnost geografskog položaja nas istočnih Latina jeste to što smo izgubljeno ostrvo u okeanu tuđinskih naroda. Sudbina je htjela da rumunski narod živi sjeverno od Dunava i on je sada na velikoj teritoriji od 300.000 kvadratnih kilometara, teritoriji ništa manjoj od italijanskog kopna, a većoj od polovine Francuske, zatvorenoj trouglom od tri velike rijeke. Te rijeke su Dunav na jugu, Dnjestar kao istočna granica, i velika pritoka Dunava, rijeka Tisa, kao zapadna. Na gotovo čitavom tom području Rumuni žive u homogenim zajednicama, smatrajući svojim i neke krajeve s one strane granice.

Xenopol, I. str. 43.

Aleksandru D. Ksenopol (1847.-1920.), jedan od najistaknutijih rumunskih naučnika i humanista krajem XIX. stoljeća. Objavio mnoštvo tekstova na različite teme, ali postao poznat i priznat, i u Rumuniji i u čitavoj Evropi, po radovima na temu rumunske historije i teorije historije. Ksenopol je sastavio prvi višetomni pregled historije Rumunije.

Kako je u ovom tekstu predstavljen rumunski identitet i rumunski nacionalni prostor? Šta misliš, da li predstavljanje nacionalnog prostora može imati ideološke i političke ciljeve? Znaš li za slučajeve da je više nacija polagalo pravo na istu teritoriju? Navedi neki primjer.

IV-5. Nacionalne podjele u turskom parlamentu (1908.-1914.)

Napadajući nas, unionisti (Mladoturci) su tvrdili da smo se ujedinili sa neturcima i stranim elementima koji su izdajnici otadžbine. To je bila laž i nešto što nema nikakve veze sa stvarnošću. Tačno je da je u našim opozicionim redovima bilo Turaka, Arapa, Albanaca, Grka i Ermena, ali njih je bilo i među unionistima. U stvari, većina njih su bili unionisti [...] Unioniste je bilo moguće istisnuti na legalan način, uz pomoć dobre organizacije. U to vrijeme Arapi su namjeravali da osnuju vlastitu stranku. Valjalo ih je najprije nekako uvući u našu „Vavilonsku kulu“, pa ih tek onda savladati. To što mi imamo pravu Vavilonsku kulu nije nešto loše -pa i unionisti su isti takvi. U stvari, čitava zemlja je takva i šta se tu može? Naravno da će i parlament biti takav. Arapi gaje veoma opasne nacionalističke ideje. Ukoliko neko napravi presedan na tom planu, posljedice mogu biti veoma ozbiljne. Kao u austrijskoj skupštini. Takve ideje podržavaju i Grci, ako ne otvoreno, onda barem u potaji. [...] Ja sam spreman da umrem za Tursku, ali to krijem kao tajnu. O tome nikom ne govorim. Ukoliko bismo to radili [govorili o turskom nacionalizmu] otvoreno, onda bi i drugi imali dobar razlog da javno govore takve stvari. A to onda znači podjelu u zemlji i njeno nestajanje.

Otađbina (*vatan*) se prostire od Skadra do Basre i Jemena. Sastavljena je od 72 i po dijela. Ta situacija je najslabija strana Turske i izvor velike opasnosti. Zato ja drhtim na pomisao o stvaranju nacionalnih partija. U to vrijeme je Husein Cahid, uprkos tome što je Albanac, pisao o „dominantnoj naciji“ koja je protiv Grka u Taninu.

Istina, nije imenom spomenuo Turke, ali kada postoji ustavno uređenje, onda nije dozvoljeno koristiti izraz „dominantna nacija“. Bio sam razgnjevljen suludim stavom tog čovjeka i rekao sam: „On to čini ili namjerno ili zato što mu je ambicija preko očiju nabacila gusti crni veo neznanja. On nije kadar da vidi koliko štetu nanosi državi“. Nije bilo ispravno govoriti o „dominantnoj naciji“ pošto zemlju čini mnogo različitih nacija (miletta).

U suprotnom, ne bi moglo biti ustavnog uređenja. Drukčije bi bilo da Turska tim područjima vlada kao kolonijama koje imaju svoje zasebne zakone. Ali, onda ne bi bilo poslanika odatle. Kako bilo, Turska nema takvu moć. [...] Grci su se zaista razjarili. Bili su protiv te dominantne nacije. Te zakonske odredbe su bile kao iskre u buretu baruta. Volio bih da je rekao Turci, a ne dominantna nacija. Ali on to nije rekao, nije mogao to da kaže. [...] Ipak, pokušao sam da okupim opozicione grupacije. Razgovarao sam sa uglednim poslanicima. Arapi nisu željeli da se pridruže zajedničkoj stranci. Abdalhamid Zoravi bio je njihov vođa. On je bio u dobrim odnosima sa Šukri Asalijem, predstavnikom Damaska. [...] Priprijetio sam Arapima: „Ako napravite tu arapsku partiju, mi ćemo napraviti tursku partiju i ujedinit ćemo se s unionistima. A vidjet ćete onda ko će izvući deblji kraj.“ Uplašili su se i prihvatili moj plan. Narodna stranka nije htjela pridružiti se zato što je imala podršku Gumulčinelija. Učinio sam sve što sam mogao i na kraju sam i njih pridobio.

Nur, str. 328.-332.

Kako mi danas možemo razumjeti probleme o kojima se govori u ovom odlomku? Šta misliš, zbog kojih je ideoloških promjena i političkih stavova bio zabrinut pisac ovih redova?

IV-6. Proglasi antikolonijalne borbe kiparskih Grka (1955.)

A. Uz Božju pomoć, s vjerom u našu časnu borbu i uz podršku svih Grka i pomoć Kiprana, krenuli smo u bitku za oslobađanje Kipra od britanskog jarma, uzimajući za svoj ratni poklič isti onaj koji su nam naši preci ostavili u amanet kao svetinju:

POBJEDA ILI SMRT.

Braćo Kiprani

Iz dubina prošlosti gledaju nas svi oni koji su proslavili grčku historiju time što su sačuvali njenu slobodu: ratnici Maratona i Salamine; trista Leonidinih Lakedemonjana i boraca u junačkom albanskom ratu. Gledaju nas borci iz 1821., isti oni koji su nam pokazali da se tuđinskog jarma možemo oslobiti samo ako stvorimo nacionalnu državu. [...]

Svi Grci nas gledaju i slijede, zabrinuti, ali i ispunjeni nacionalnim ponosom.

Odgovorimo im djelima i pokažimo da smo ih dostojni.

Vrijeme je da svijet vidi kako je međunarodna diplomatija *nepravilna i kukavička* na riječima, dok je duh Kiprana krepak. Ako naši ugnjetači odbiju da nam vrate slobodu, mi smo spremni da je osvojimo vlastitim

rukama i vlastitom krvlju.

Pokažimo svijetu još jednom da današnji Grci neće dozvoliti da im neko stavi jaram. Naša borba bit će teška, naši ugnjetači su moćni i mnogo ih je.

Ali, mi imamo *duh*. Na našoj strani je i pravo.

Zato ćemo pobijediti.

Svjetske diplomate

Gledajte šta mi činimo. Sramno je da u XX. stoljeću

ljudi moraju da prolivaju krv za slobodu,

taj božanski dar za koji se mi borimo na vašoj strani i za koji ste se vi, barem kako sami tvrdite, borili kada ste se suprotstavili nacizmu i fašizmu.

Grci gdje god da ste, čujte naš poziv: *Naprijed!*

Svi zajedno za slobodu Kipra. [...]

Vođa Digenis

SUKOB NACIONALISTIČKIH IDEOLOGIJA

Pukovnik, a kasnije general Georgije Grivas (1898.-1974.), izdao je dva proglašenja. On se poslije službe u grčkoj vojsci vratio na Kipar da predvodi EOKA i započne gerilsku borbu protiv Britanaca s krajnjim ciljem oslobođenja Kipra od kolonijalne vlasti i ujedinjenja sa Grčkom. Za ishod ove borbe vidi I-39.

B.

1. april

„Ustajte djeco Grčke
i oslobodite zemlju“

Carstvo od 500 miliona podanika napada šačicu ljudi čije je jedino oružje njihova duša, a jedini oslonac njihova vjera, no ovi moćnom Golijatu, koji raspolaže materijalnom silom, uzvraćaju snažnim udarcima. Ova borba za pravdu rađa moralnu snagu i budi najplemenitije ideale, upravljene protiv nepravde i nasilja.

[...]

Ostvarili smo moralnu pobjedu. Carstvo je uzdrmano i poniženo. Kipar, za koji niko nije znao, pa ni diplomate, danas je u centru međunarodnih odnosa, on je mora za Angloamerikance i kancer za Engleze. Na našoj strani su svi ljudi kojima je sloboda na srcu.

[...]

IVb. Konkretni sukobi

IV-7. Stjepan Radić, Hoćemo našu hrvatsku domovinu unutar jugoslavenske zajednice (1918.)

Mi s vama (Kraljevinom Srbijom i Kraljevinom Crnom Gorom) hoćemo jedinstvenu vanjsku međunarodnu državnu granicu, (...) ali isto tako hoćemo i nadalje zadržati unutrašnju svoju državnu granicu hrvatsku, i to s ovih razloga. Prvo, mi Hrvati hoćemo svomu seljačkome narodu oživotvoriti potpuno njegovo seljačko pravo prema posebnim našim prilikama i potrebama (...)

Drugo, mi Hrvati hoćemo svoju hrvatsku državu urediti ne samo na seljačkom nego i na slavenskom temelju tako da, naprimjer, njemački jezik zamijenimo češkim i da nastojimo k sebi prenijeti i presaditi sve one češke uredbe i zakone koji su za nas; vi, naprotiv, prenašate uredbe i zakone iz tuđega, ako i naprednog svijeta, pa se mi zbog toga nećemo s vama bezuspješno prepirati i biti u svim stvarima vječna manjina.

Prošlo je vrijeme predaje. Prošlo je vrijeme života na račun malih i bespomoćnih. Danas će nadvladati pravda i moral. Ne mogu nas poraziti ni zli anglo-američki savez, niti anglo-turska zavjera – taj iznudeni poduhvat dvoje lukavih oportunističkih.

Papageorgiou, str. 138.-139.

Na koji način vođa kiparskog pokreta opravdava borbu za slobodu? Da li znaš neki drugi antikolonijalni pokret iz sredine XX. stoljeća?

Uporedi ovaj tekst sa I-8 i I-22. Koja je svrha ovoga proglašenja? Uzmi list papira i nacrtaj tri kolone. Za svaki tekst odgovori na sljedeća pitanja, uvijek imajući na umu da je proglašenje prije svega način obraćanja ljudima: Ko ga je napisao? Kome je upućen? Kada i u kojim okolnostima je napisan? Navedi argumente koji su korišteni kao opravdanje borbe za slobodu. Šta primjećuješ? Misliš li da proglašenje, da bi poslužilo svrsi, treba da poštuje određena retorička pravila?

Treće, mi Hrvati kanimo sav svoj javni život urediti na kršćanskom i na Vilsonovom čovječanskom temelju tako da se ugnemo svakoj mržnji i osveti, a vi ste, braćo Srbi, naprotiv, zbog svojih prevelikih patnja kojima su krivi ne samo naši tuđinski tlačitelji nego i naša braća Bugari, vi ste zbog toga i protiv te bugarske naše braće tako ogorčeni da, eto, nećete ni čuti o tom da i Bugari idu u naše jugoslavensko kolo, a zbog svoga junaštva držite se sad prvim narodom ne samo među Slavenima nego na cijelom svijetu. Mi to junaštvo priznajemo, ali taj vaš ponos bio bi velika smetnja tomu da učimo od svih, a napose od slavenskih naroda.

Radić, str. 211.

Stjepan Radić (1871.-1928.), politički vođa Hrvatske seljačke stranke, vodeći hrvatski političar poslije Prvoga svjetskog rata, ubijen je u Narodnoj skupštini u Beogradu zbog protivljenja dominantnoj srpskoj politici. Ovaj članak napisao je neposredno poslije raspada Austro-Ugarske, na dan ujedinjenja južnoslovenskih zemalja 1918. godine.

Zašto Radić traži da Hrvatska bude samostalna („unutar jugoslavenske zajednice“)? Da li on zagovara nezavisnost po svaku cijenu? Šta misliš o njegovoj ideologiji (seljačka republika, slavizam)? Da li su ove ideologije danas zanimljive?

IV-8. Proglas Srba, Hrvata i Bošnjaka iz Bosne (1943.)

Danas narodi Bosne i Hercegovine preko svog jedinog političkog predstavnika, državnog Antifašističkog vijeća Bosne i Hercegovine, traže da njihova zemlja, koja nije ni srpska, ni hrvatska niti muslimanska, bude slobodna i ujedinjena Bosna i Hercegovina u kojoj će biti zagarantirana puna jednakost i ravnopravnost. Narodi Bosne i Hercegovine žele da zajedno s drugim narodima ravnopravno učestvuju u izgradnji narodne demokratske federativne Jugoslavije.

Čolaković, str. 17.

Kakvo je shvatanje o prirodi države iskazano u ovom tekstu?

IV-8a. Odluka Velike narodne skupštine (Podgoričke skupštine),

13. novembar 1918.

Srpski narod u Crnoj Gori jedne je krvi, jezika i težnje, jedne vjere i običaja s narodom koji živi u Srbiji i drugim srpskim krajevima... Na osnovu svega izloženoga Srpska Velika Narodna skupština u Crnoj Gori odlučuje:

1. Da se kralj Nikola I Petrović – Njegoš i njegova dinastija zbaci sa crnogorskog prijestola;
2. Da se Crna Gora s bratskom Srbijom ujedini u jednu jedinu državu pod dinastijom Karađorđevića, te tako ujedinjene stupe u zajedničku Otadžbinu našeg troimenog naroda Srba, Hrvata i Slovenca.

Dimitrije Dimo Vujović. str. 226–228.

IV-8b. Iz ekspozee crnogorskog delegata Anta Gvozdenovića pred Vrhovnim vijećem Konferencija mira u Parizu 5. marta 1919. godine

Ne prihvatamo da Crna Gora postane srpska provincija pod vlašću vladara kojeg ona nije izabrala i koji nije njen. Mi smo za to da se naša zemlja snažno odupre gruboj i ponižavajućoj aneksiji!... Ne protivimo se konfederaciji južnoslovenskih zemalja u kojoj bi svi koji u nju uđu zadržali svoju potpunu i kompletnu autonomiju... Tražimo pravo koje se danas priznaje svim narodima: pravo da sami odlučujemo o svojoj sudbini. Ali da bi se to pravo moglo ostvariti, mora prestati režim terora i samovolje pod kojim tako bolno stenje naša zemlja. Treba da pod vašom kontrolom Srbi smjesta napuste crnogorsku teritoriju... Tada će Crna Gora preko svog regularnog parlamenta najzad moći slobodno da iskaže ono što traži.

Šerbo Rastoder, str. 84.

IV-9. Deklaracija Prvog zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Makedonije (1944.)

Deklaracija Prvog zasjedanja ASNOM-a (Antifašističko sobranje narodnog oslobođenja Makedonije) o osnovnim pravima građana demokratske Makedonije:

1. Svi građani savezne demokratske makedonske države jednaki su pred zakonom, bez obzira na nacionalnost, spol, rasu i vjeru.
 2. Nacionalne manjine imaju pravo na slobodan život svoje nacije.
 3. Svakom građaninu garantira se siguran život i imovina, pravo na posjedovanje imovine i privatnu inicijativu.
 4. Svakom građaninu garantira se sloboda vjeroispovijesti i savjesti.
 5. Svim građanima garantira se sloboda govora, štampe, okupljanja i udruživanja.
 6. Na osnovu općeg, jednakog, neposrednog i ličnog prava glasa svako u demokratskoj Makedoniji ima pravo tajno da glasa.
 7. Svaki građanin i građanka stariji od 18 godina, koji nisu pod sudskom istragom, imaju pravo da budu birani u sva izborna tijela narodne vlasti. Dok traje narodnooslobodilačka borba, a po odluci Vijeća, može se ukinuti princip tajnog i neposrednog glasanja. Mentalno zaostale osobe, kao i osobe optužene da rade protiv interesa narodnooslobodilačke borbe, ne uživaju prava iz 5. i 6. tačke ove Deklaracije.
 8. Svaki sposoban građanin ima dužnost i čast da se, bez obzira na nacionalnost i vjeroispovijest, kao vojnik pridruži narodnooslobodilačkoj vojsci i partizanskim jedinicama.
 9. Sve fašističke i profašističke aktivnosti su zabranjene zato što su usmjerene protiv slobode i nezavisnosti naše bratske zajednice jugoslavenskih naroda.
 10. Svakom građaninu garantira se pravo da se žali na odluke organa vlasti na način propisan zakonom.
 11. Svaki građanin ima pravo da se žali i iznosi primjedbe svim organima državne vlasti. Državna vlast ulaže napore da iskorijeni nepismenost, da podigne nivo opće kulture i osigura besplatno školovanje.
- U manastiru sveti Prohor Pčinjski, na Ilindan, 2. augusta 1944.

Makedonium, str. 119.-120.

Deklaracija o osnovnim pravima građana demokratske Makedonije donesena je 2. augusta 1944., na prvom zasjedanju ASNOM-a (Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Makedonije). Ovo vijeće, u kojem su dominirali komunisti, bilo je političko tijelo partizanskog pokreta koji se borio protiv njemačkih i bugarskih snaga u Makedoniji, a na njegovom Prvom zasjedanju postavljeni su temelji autonomne makedonske federalne jedinice u okviru zamišljene jugoslavenske zajednice ravnopravnih naroda. Zasjedanje je stoga bilo od presudne važnosti za stvaranje buduće nezavisne makedonske države. Partizanske vođe su namjerno izabrale 2. august, Ilindan, za dan objave makedonske državnosti, zato što je na taj dan počeo i Ilindenski ustanak 1903. godine. Tako je preko mita o „drugom Ilindenu“ naglašen kontinuitet oružane borbe. Međutim, mnogi od ovih svečano proklamiranih stavova ostali su puklo slovo na papiru pošto je Jugoslavija – i Narodna Republika Makedonija unutar nje – na kraju prerasla u državu s totalitarnim komunističkim sistemom.

IV-10. Teškoće antikolonijalne borbe na Kipru 1955.-1959., analiza Georgija Grivasa, vođe EOKA (Digenis)

Mnogo moćnih aktera postavljalo je prepreke na moj put. To su: a) Englezi, koji su zastrašivali i, kontrolirajući osnovno obrazovanje, stajali na putu napretka naše omladine; b) roditelji, koji su strahovali za živote svoje djece; c) učitelji, koji su se starali o školskoj disciplini i obrazovanju svojih učenika; d) komunisti, koji su željeli da pridobiju mlade za svoju stvar, isključivo u interesu partije; e) neki ljudi iz vlasti koji nisu mogli da shvate kakvu će ulogu odigrati mladi, a posebno školarci, u oslobodilačkoj borbi koja je prerasla u oružani sukob.

Grivas-Dighenis, str. 38.-39.

Analiziraj sve argumente koje vođa antikolonijalne borbe navodi kao prepreke na putu organizovanja borbe. Kakav stav ima društvo u kojem živiš prema uključivanju mladih u politiku? (Razmisli o svojoj porodici, profesorima, prijateljima, a onda i o društvu u cjelini.) Do kojeg stepena, prema tvome mišljenju, mladi ljudi treba da budu uključeni u politiku? A u oružane sukobe?

➤ **Sl. 29. Apel Kipra Ujedinjenim narodima (sredina XX. stoljeća)**

Karikatura F. Demetrijadisa u *Istoria tis Kyprou*, str. 243.

Tekst karikature: Vašington, lord Bajron i Jovanka Orleanka: „Dakle, svi naši napori su bili uzaludni?“ Tokom antikolonijalne borbe, grčke vlasti, koje su zastupale zajednicu kiparskih Grka, četiri puta obraćale su se Ujedinjenim narodima tražeći pravo Kipra na samoopredjeljenje. Zahtjev za samoopredjeljenje je 1958. godine pretočen u zahtjev za „nezavisnost“.

Zašto su izabrane ove tri ličnosti? Koje nacije one predstavljaju? Na koje sukobe one upućuju?

IV-11. Perspektive ljevičarske partije kiparskih Grka (AKEL)²⁵ (1955.)

S vremena na vrijeme EOKA i Digenis brbljaju o čudnim i uvrnutim stvarima, ako je vjerovati američkom dopisniku koji ga je „intervjuirao“. Dopisnik je sugerirao da su Englezi Digenisa obučili za komandosa. U posljednjem proglasu EOKA, koji je prenijela jedna atinska radiostanica, Digenis je rekao da će Kiprani, ako Ujedinjeni narodi odbiju da se pozabave pitanjem Kipra, „dići u zrak cijelo ostrvo, spaljujući i sebe i Britance“. Ovim proglasom su Digenis i oni koji ga podržavaju priznali jednu značajnu činjenicu: pitanje Kipra je u nadležnosti Ujedinjenih naroda. Šta onda znače vatrene riječi i zbrka koje izazivaju u vezi s tim pitanjem? To pitamo zato što oni priznaju da im cilj nije da razbiju nos Englezima.

Pošto je kiparsko pitanje u nadležnosti Ujedinjenih naroda, zašto EOKA priznaje da je to što ju je napustila Atina, koju su „podjarmili“ stranci, otvorena i gnusna izdaja? U Ujedinjenim narodima, kao i prošle godine, Amerikanci su nas napustili i izdali, dok je Sovjetski Savez glasao za nas. Nije li kriminal da mi ostajemo kao školjke priljubljeni za one koji nas izdaju i prodaju nudeći nam vojne baze?

Ako će, kako EOKA priznaje, pitanje Kipra biti riješeno u Ujedinjenim narodima, nije li onda očigledno da ćemo se najbolje odbraniti ako svi Kiprani nastupe zajedno – čemu se, međutim, EOKA protivi?

Sve dosad rečeno pokazuje da je EOKA u najboljem slučaju politički zavedena i da se zbog toga ponaša avanturistički. Vjerujemo da rješenje kiparskog pitanja leži prije svega u jedinstvu i borbi kiparskog naroda i Grčke. To je prva i osnovna stvar, a sve ostalo će iz toga proisteći. Veliki politički udar 2. augusta na Kipru, koji je bio agresivna demonstracija narodnog jedinstva, dokazao je da su patriote na pravom putu. Pustimo narod da još odlučnije nastavi borbu za ujedinjenje i nacionalna prava. On će pobijediti, uprkos otporima na koje nailazi, uprkos opoziciji i pokušajima podjele, suprotstavljajući se svemu tome.

The New Democrat Newspaper, 7. august 1955.,
u: Sp. Papageorgiou, *AKEL*

²⁵AKEL: Anorthotika Komma Ergazomenou Laou (Napredna radnička stranka)

IV-12. Kiparski Turci protiv EOKA, 1960.

Teroristička borba kiparskih Grka se nastavlja
Petoro mrtvih za deset dana!

Makarios to mora osuditi. Namjere EOKA su sasvim jasne: ljude treba zaplašiti i teror nastaviti svom žestinom. Ko god da stoji iza ovoga, na kraju će se, nema sumnje, morati suočiti s posljedicama svojih djela. U prvim mjesecima Republike teroristička organizacija EOKA ponovo je krenula u borbu. S terorizmom je prestala kada su potpisani Ciriški i Londonski sporazum. Akcije boraca EOKA, koji nastoje ujediniti Kipar s Grčkom, najprije su bile usmjerene na ubistva i zastrašivanje, a potom pritvorno na stvaranje enosisa („unije“). Da bi postigla svoje ciljeve, EOKA se upustila u terorističku borbu, istovremeno tvrdeći da su jedinstvo i saradnja kiparskih Grka nužni. Bez izuzetka i bez kolebanja, svaki Grk koji se suprotstavi EOKA, izda njene ciljeve ili ne vjeruje u njene velike ambicije, bit će izrešetan mećima ili, kao što se to već događalo, kidnapovan, mučen i spaljen. Turska zajednica nikada neće zaboraviti ono što joj je činjeno, kao ni terorističke napade kojima je bila izložena od strane ove organizacije, koja se na taj način borila za ostvarenje svojih velikih ambicija. Kiparski Turci su stoga potpuno svjesni značaja i stvarnih ciljeva ovih terorističkih akcija.

Kiparski Turci će s gnušanjem odgovoriti na te akcije koje nisu dobar znak za budućnost republike Kipar. Makarios²⁶ mora osuditi te poduhvate terorista koji su odabrali smrt i strah. To je nužno zbog toga što su oni sada zauzeli važne pozicije.

*Nacak*²⁷, br. 73, 7. oktobar 1960.

EOKA: Ethniki Enosis Kypriou Agoniston (Nacionalna organizacija kiparskih boraca), tajna desničarska organizacija koja je predvodila antikolonijalnu borbu na Kipru od 1955. do 1959. godine. Njen cilj bio je ujedinjenje Kipra s Grčkom, dok se vođstvo kiparskih Turaka opredijelilo za saradnju s Britancima. Tajna organizacija kiparskih Turaka, na čijem su čelu bili turski oficiri – nazvana Volkan, a 1958. godine preimenovana u TMT (Turske odbrambene snage) – također je imala za cilj održanje postojećeg stanja. Desničarska orijentacija EOKA dovela je do sukoba s grkokiparskim ljevičarima, to jest pristalicama AKEL-a, stranke koja je prethodnih decenija pobijedila na mnogim lokalnim izborima – jedinim izborima koje je britanska uprava dozvoljavala.

²⁶Makarios III. (1913.-1977.), studirao na Kipru, u Atini i Bostonu, potom se 1948. godine vratio na Kipar. Poslije smrti Makariosa II., sa 37 godina postao najmlađi kiparski arhiepiskop (1950.). Britanci su ga prognali na Sejše 1956.-1957. Izabran je za prvog predsjednika nezavisne Republike Kipar (na izborima održanim 13. decembra 1959.), a 1961. godine mlada Republika je zahvaljujući njemu pristupila Pokretu nesvrstanih. U državnom udaru 15. jula 1974. godine, koji je izvela grčka vojna hunta, Makarios III. svrgnut je s vlasti. Uspio je pobjeći u London. Nakon toga uslijedile su turske invazije 29. jula i 15. augusta i ostrvo je podijeljeno. Makarios se vratio na Kipar decembra 1974., a umro je 3. augusta 1977. godine.

²⁷*Nacak* (Sekira) je bio sedmičnik koji je izlazio od 1959. do 1963. godine. Izdavao ga je Rauf Denктаš, ambiciozni nacionalistički političar koji je karijeru započeo pedesetih godina zalažući se za stvar kiparskih Turaka. Denктаš se suprotstavljao umjerenj politici Fazila Kučuka, prvog potpredsjednika Republike Kipar. Izabran 1960. godine za predsjednika Turske privredne komore. Za vrijeme sukoba dve zajednice na Kipru, odlazio je u Tursku (1963.-1964. i 1967.). Predstavljao je turske Kiprane u pregovorima dvije zajednice koji su se od 1968. godine vodili pod pokroviteljstvom UN-a. Postao je vođa kiparskih Turaka i to bio i 2003. godine, kada je doprinio odbacivanju treće verzije Ananovog plana.

Nakon prvog slučaja nasilja među zajednicama, pod britanskom vladavinom 1958, koje je dovelo do neznatnog izmještanja kiparskih Grka, počeli su pregovori između Ankare i Atine koji su doveli do Ciriško-londonskog sporazuma iz 1959. Prema tom sporazumu, 1960. je osnovana Republika Kipar kao nezavisna država, uz garanciju Velike Britanije, Grčke i Turske. Britanski strateški interesi osigurani su dvijema vojnim bazama na ostrvu, a prisustvo Grčke i Turske obezbijeđeno je raspoređivanjem kontingenata Od 950 grčkih i 650 turskih vojnika. Kiparski Grci su bili podijeljeni u stavu prema sporazumu, dok su kiparski Turci podržavali Ustav, koji nije bio dat na referendumu. Obje zajednice su optuživale onu drugu za pravljenje zaliha oružja i formiranje nezvaničnih naoružanih bandi: u jednom trenutku, prije sticanja nezavisnosti, Britanci su zarobili brod „Deniz“, koji je dovezio oružje na ostrvo. Nakon dvije godine rastućih tenzija, ozbiljna rasprava oko Ustava stvorila je u decembru 1963. atmosferu u kojoj su izbili nasilni sukobi između kiparskih Grka i kiparskih Turaka. Linija podjele, poznata kao Zelena linija, koja je prolazila kroz Nikoziju, povučena je u januaru 1964. Do znatnog premještanja stanovništva, pretežno kiparskih Turaka, došlo je 1963–64. No, i pored toga, oko 50% kiparskih Turaka nastavilo je da živi među kiparskim Grcima do jula 1974, kada je, nakon državnog udara u organizaciji grčke vojne hunte protiv međunarodno priznate vlade, što je izazvalo vojnu intervenciju Turske, 165.000 kiparskih Grka napustilo domove bježeći pred turskom vojskom. I gubici u ljudskim životima bili su veći nego ranije. Britanska vlada je 1975. Dozvolila da se 8.000 kiparskih Turaka, koji su potražili utočište u njenim vojnim bazama, preseli u oblasti pod turskom kontrolom. To je učvrstilo proces fizičkog razdvajanja zajednica koje su do 1958. živjele zajedno, u približno istom procentu, širom cijelog ostrva. Kiparski Grci i kiparski Turci su se razdvojili, a u obje zajednice ima mnogo Raseljenih osoba u sopstvenoj zemlji.

Uporedi tekstove IV-10, IV-11 i IV-12 i pokušaj razumjeti pozicije koje su u njima iznesene. Uzmi u obzir i tekstove I-39 i IV-6.

IV-13. Ciljevi „hrvatskog proljeća“, kako ih se sjeća pisac Vlado Gotovac

Kada neko nevin dospije u zatvor, taj nema šta da očekuje. On samo može da čeka [...]
I ja sam sanjao san o hrvatskoj državnosti; taj san se mora ostvariti da bismo mogli krenuti dalje i početi da dijelimo sudbinu čitavog ostalog svijeta. Za mene je država samo neizbježno zlo. To važi i za hrvatsku državu. Ali taj se san mora ostvariti, i to kao unutrašnje pitanje! Tek tada će minuti ta vjekovna želja [...] i tad ćemo početi da sanjamo jedan drugi san – san protiv države.

Gotovac, str. 129., 159.

Krajem šezdesetih godina na čelu Hrvatske bili su relativno mladi komunistički funkcioneri, Savka Dabčević– Kučar i Mika Tripalo. Oni su željeli veću samostalnost Hrvatske u okviru Jugoslavije i pokušavali su da uvedu više demokratskih sloboda u okvirima postojeće komunističke vladavine. Taj pokret popularno je nazvan „hrvatsko proljeće“, a ponekad i MASPOK. Imao je mnogo pristalica, naročito među studentima. Okončan je početkom sedamdesetih, kada je Tito s vlasti uklonio Savku Dabčević–Kučar i Miku Tripala, a mnoge njihove pristalice, naročito intelektualce, poslao u zatvor. Jedan od osuđenika bio je i pisac Vlado Gotovac, koji je četiri godine proveo u zatvoru Stara Gradiška.

Šta je pisac htio da kaže tvrdnjom da za njega „država nije ništa drugo do neizbježno zlo“? Šta misliš o paradoksu da je neko osuđen kao neprijatelj države zato što se borio za hrvatsku državu? Da li je stvaranje nacionalne države nužni korak ka potpunom nestajanju države?

IV-14. Memorandum Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU), 1986.

Zastoj u razvoju društva, ekonomske teškoće, narasle društvene napetosti i otvoreni međunarodni sukobi, izazivaju duboku zabrinutost u našoj zemlji. Teška kriza je zahvatila ne samo politički i privredni sistem već i celokupni javni poredak zemlje. Svakodnevne su pojave: nerad i nedogovornost na poslu, korupcija i nepotizam, odsustvo pravne sigurnosti, birokratska samovolja, nepoštovanje zakona, rastuće nepoverenje među ljudima i sve bezobzirniji individualni i grupni egoizam.

Raspadanje moralnih vrednosti i ugleda vodećih ustanova društva, nepoverenje u sposobnost onih koji donose odluke praćeni su apatijom i ogorčenjem naroda, otuđenjem čoveka od svih nosilaca i simbola javnog poretka. Objektivno ispitivanje jugoslavenske stvarnosti dopušta mogućnost da se sadašnja kriza završi socijalnim potresima sa nesagledivim posledicama, ne isključujući ni tako katastrofalan ishod kao što je raspad jugoslavenske državne zajednice. Pred onim što se zbiva i što se može dogoditi niko nema pravo da zatvara oči.

[...] U tome duhu je rešenje nacionalnog pitanja formulisao i teorijski razvio Sperans (Kardelj²⁸) u knjizi *Razvoj slovenskega narodnog vrprašanja*, koja je uglavnom poslužila kao idejni obrazac razvoja Jugoslavije ka konfederaciji suverenih republika i pokrajina, što je najzad i ostvareno Ustavom iz 1974. godine. Dve najrazvijenije republike²⁹ koje su ovim Ustavom ostvarile svoje nacionalne programe nastupaju danas kao uporni branioци postojećeg sistema. Zahvaljujući političkom položaju svojih lidera u centrima političke moći, oni su i pre i posle prelomnih šezdesetih godina imale inicijativu u svim pitanjima političkog i privrednog sistema. Po svojoj meri i potrebama one su krojile društveno i ekonomsko uređenje Jugoslavije.

[...] S obzirom na postojeće oblike nacionalne diskriminacije, današnja Jugoslavija se ne može smatrati modernom i demokratskom državom. nedefinirani i pun unutrašnjih konflikata ustavni položaj Srbije.

[...] U toj svetlosti Jugoslavija se ne prikazuje kao zajednica ravnopravnih građana ili ravnopravnih naroda i narodnosti, nego kao zajednica osam ravnopravnih teritorija. Ipak, ni ova ravnopravnost ne važi za Srbiju zbog njenog posebnog pravno-političkog položaja, koji odražava težnje da se srpski narod drži pod stalnom kontrolom. Ideja vodilja takve politike bila je „slaba Srbija, jaka Jugoslavija“, koja je napredovala u uticajno mišljenje: ako bi se Srbima kao najbrojnijoj naciji dozvolio brz ekonomski razvoj, to bi predstavljalo opasnost za ostale nacije. Otuda korišćenje svih mogućnosti da se njenom privrednom razvoju i političkoj konsolidaciji postave što veća ograničenja. Jedno od takvih, veoma akutnih ograničenja jeste sadašnji [...] Odnosi između Srbije i pokrajina³⁰ ne mogu se svesti jedino, a ni pretežno na formalno-pravna tumačenja dva ustava³¹. Reč je prvenstveno o srpskom narodu i njegovoj državi. Nacija koja je posle duge i krvave borbe ponovo došla do svoje države, koja se sama izborila i za građansku demokratiju, i koja je u poslednja dva rata³² izgubila 2,5 miliona sunarodnika, doživela je da joj jedna aparatski sastavljena partijska komisija utvrdi da posle četiri decenije u novoj Jugoslaviji jedino ona nema svoju državu. Gori istorijski poraz u miru ne da se zamisliti.

[...] Bitnu težinu pitanja položaja srpskog naroda daje okolnost da izvan Srbije, a pogotovo izvan uže Srbije, živi veoma veliki broj Srba, veći od ukupnog broja pripadnika pojedinih drugih naroda. Prema popisu iz 1981. godine van teritorije SR Srbije živi 24 odsto, odnosno 1.958.000 Srba, što je znatno više nego što je u Jugoslaviji Slovenaca, Albanaca, Makedonaca, uzetih pojedinačno, a skoro isto koliko i Muslimana.

[...] Uspostavljanje punog nacionalnog i kulturnog integriteta srpskog naroda, nezavisno od toga u kojoj se republici ili pokrajini nalazio, njegovo je istorijsko i demokratsko pravo.

[...] Radi zadovoljenja legitimnih interesa Srbije, neizbežno se nameće revizija tog Ustava. Autonomne pokrajine bi morale postati pravi sastavni delovi Republike Srbije, tako što bi im se dao onaj stepen autonomije koji ne narušava integritet Republike i obezbeđuje ostvarivanje općih interesa šire zajednice.

²⁸Edvard Kardelj (1910–1979) bio je slovenački učitelj koji je prišao komunističkom pokretu i postao jedan od najviših rukovodilaca komunističke Jugoslavije. On je bio glavni ideolog titoizma koji se zalagao za jačanje federalizma.

²⁹Slovenija i Hrvatska

³⁰Kosovo i Vojvodina

³¹Ustavi Jugoslavije i Republike Srbije

³²Broj srpskih žrtava u dva svjetska rata veoma je kontroverzan.

Nerešeno pitanje državnosti Srbije nije jedini nedostatak koji bi trebalo otkloniti ustavnim promenama. Jugoslavija je sa Ustavom iz 1974. godine postala veoma labava državna zajednica u kojoj se razmišlja i o drugim alternativama, a ne samo jugoslavenskoj, kao što pokazuju skorašnje izjave slovenačkih javnih poslenika i raniji stavovi makedonskih političara. Ovakva razmišljanja i temeljno izvršena dezintegracija navode na pomisao da Jugoslaviji preti opasnost od daljeg rastočivanja. Srpski narod ne može spokojno očekivati budućnost u takvoj neizvesnosti. Zbog toga se mora otvoriti mogućnost svim nacijama u Jugoslaviji da se izjasne o svojim težnjama i namerama.

[...] Bez ravnopravnog učešća srpskog naroda i Srbije u čitavom procesu donošenja i realizacije svih vitalnih odluka Jugoslavija ne može biti snažna; a sam njen opstanak kao demokratske i socijalističke zajednice došao bi u pitanje. Jedna razvojna epoha jugoslavenske zajednice i Srbije očigledno se okončava sa istorijski istrošenom ideologijom, općom stagnacijom i sve izraženijim regresijama u ekonomskoj, političkoj, moralnoj i kulturno-civilizacijskoj sferi. Takvo stanje imperativno nalaže korenite, duboko promišljene, naučno zasnovane i odlučno sprovedene reforme celokupne državne strukture i društvene organizacije jugoslavenske zajednice naroda, a u sferi demokratskog socijalizma i bržeg i plodotornijeg uključenja u savremenu civilizaciju.[...]

www.haverford.edu/relg/sells/reports/memorandumSANU.htm

Memorandum SANU bio je kritiziran (naročito van Srbije) jer je smatran političkom platformom srpskog nacionalizma i program koji prihvata ideju o stvaranju Velike Srbije, čime je poslužio kao ideološka osnovica za kasniju politiku Slobodana Miloševića i ratove iz 1990-tih.

Pokušaj odrediti zašto tekst tvrdi da je Tito pokušao da ograniči srpski uticaj u Jugoslaviji? Da li je to činio zbog toga što je u međuratnom periodu velikosrpska politika izazivala napetosti? Da li je negodovanje članova SANU bilo opravdano? Procijenjeni, na osnovu onoga što znaš, da li su takvog mišljenja bili i predstavnici drugih jugoslavenskih republika?

IV-15. Stav Slovenaca o pitanju jezika u komunističkoj Jugoslaviji 1987.

Odnosi u Jugoslaviji bi bez sumnje bili idealni da Slovenci znaju srpskohrvatski, a možda čak i srpski i hrvatski kao posebne jezike, a po mogućstvu i makedonski; da Srbi i Hrvati govore slovenački i makedonski i da Makedonci znaju, pored svog, i još neki jezik. Slovenci se trude to da ostvare u praksi. Naprimjer, slovenačka djeca u osnovnoj školi moraju da uče srpskohrvatski jezik. Srbi i Hrvati, međutim, obično ne uče slovenački u osnovnoj školi. To znači da se mi nesvjesno zalažemo za jednostrani pristup pitanju jezičke ravnopravnosti. Slovenački je jezik drugog reda u Jugoslaviji, to je činjenica koju potvrđuje i površno ispitivanje situacije, i o kojoj svjedoče na hiljade šala i viceva. Srbi i Hrvati su svjesni toga da im znanje slovenačkog nije neophodno. U susretu sa Slovencima, vidjeli su kako su oni u većini slučajeva spremni da im se obraćaju na njihovom jeziku. Vjerujem da bi Hrvati i Srbi, kada biste im rekli da treba da nauče slovenački, sebi postavili sasvim logično pitanje: „Zašto da učim slovenački kada to vrijeme mogu iskoristiti za učenje jezika koji će mi biti potrebniji, jezika koji bih mogao da koristim u svakodnevnom životu, i od koga će presudno zavisiti moj boljitak i napredak u životu?“

Mnogi Slovenci, naročito oni koji rade u saveznoj administraciji, doživljavaju znanje srpskohrvatskog kao svoju moralnu obavezu, sve u nadi da će vlastitim primjerom podstaći i druge građane Jugoslavije da nauče slovenački. To je, međutim, pogrešno polazište, i Slovenci bi, kao i drugi, trebalo sebi da postave sljedeće pitanje: „Zašto bih ja učio srpskohrvatski ako to vrijeme mogu iskoristiti da naučim neki korisniji jezik? Zašto Slovenci, umjesto srpskohrvatskog, ne bi učili engleski, njemački ili ruski?“ Odgovor leži u strahu koji prati Slovence već hiljadama godina. Zamislite Slovenca koji se nalazi u inozemstvu u nekoj diplomatskoj ili vojnoj delegaciji.

SUKOB NACIONALISTIČKIH IDEOLOGIJA

Može se odjednom naći potpuno sam pred skupom predstavnika svoje zemlje koji govore samo srpskohrvatski. On jedino može zaključiti da se zatekao s predstavnicima zemlje u kojoj se govori srpskohrvatski, a ne srpske ili hrvatske nacije. Tako pitanje jezika postaje pitanje patriotizma, pa čak i pitanje izdajstva. [...]

A sada ono najvažnije: kako se uopće možete direktno obratiti nekome ko je predstavnik države ukoliko vas je obuzeo strah? Svako je imao takvo iskustvo. Stojeći pred komandantom, pred nadređenim, pred strogim učiteljem – prije ili kasnije ćete početi da mucate. Slovenci mucaju jugoslavenski jezik. Samo kod kuće, u svojoj porodici i u domaćim institucijama, oni mogu govoriti tečno.

To potvrđuje neoporivi princip po kojem ljudi u složenim državama mogu biti jednaki samo ako znaju dva ili više jezika. Iz toga se može izvući jednostran zaključak koji sam u sebi sadrži protivrječnost, jer rekavši to, mi smo rekli da Jugoslavija nije zemlja jednakih nacija i jezika i da, s obzirom na to kakva je u praksi, ona to i ne može postati.

Problem jezika [...] ne upućuje na to da slovenačko nacionalno pitanje počinje s pitanjem jezika.

Stokes, str. 283.-284.

Šta misliš o nezadovoljstvu Slovenaca zbog asimetričnih odnosa u saveznoj Jugoslaviji koja je, izvana gledano, bila zasnovana na ravnopravnosti? Da li je bilo nekog praktičnog rješenja za to pitanje?

IV-16. Majska deklaracija Slovenačkog demokratskog saveza (1989.)

Potpisnici ove deklaracije izjavljuju sljedeće:

1. Mi želimo živjeti u suverenoj državi slovenačkog naroda.
 2. Kao suverena država, mi želimo sami određivati u kakvim ćemo odnosima biti s jugoslavenskim i drugim nacijama u reformiranoj Evropi.
- S obzirom na historijske aspiracije Slovenaca da budu politički nezavisni, slovenačka država bit će zasnovana na:
- poštovanju ljudskih prava i sloboda
 - demokratiji koja podrazumijeva i političko višestranačje
 - društvenom poretku koji će garantirati materijalno i duhovno blagostanje u skladu sa stvarnim uvjetima i ljudskim potencijalima građana Slovenije.

Repe, str. 198.

Prva opoziciona partija, Slovenska demokratska zveza (Slovenački demokratski savez), izdala je 8. maja 1989. godine Majsku deklaraciju. Ujedinjen s drugim opozicionim partijama u „Demos“, Savez je pobijedio na izborima 1990. godine. Majsku deklaraciju potpisao je veliki broj drugih opozicionih partija i grupa.

Analiziraj tekst.

IV-17. Fudbal i nacionalizam – sjećanje jednog hrvatskog navijača o putovanju na utakmicu Partizan – Dinamo (1989.)

Priča se da su nam pripremili tople sendviče u Beogradu. Nisu se trebali truditi. Atmosfera je sve toplija, kako je nestajao viski i konjak tako je raslo i raspoloženje.

Vagon je bio izložen akustičkom teroru:

'Iz Zagreba grupa cijela, i krv nam je plavo-bijela!', a nisu izostale ni nacionalno obojene pjesme, ipak se putuje u Beograd, a u ovo uzavrelo vrijeme prisustvo dva prilično tolerantna milicionera nije razlog da se ne otpjeva song, donedavno još nezamisliv za javnu upotrebu: „Oj Dinamo poginut ću za te, kao Stjepan Radić za Hrvate!“. U zraku se osjeća nacionalni naboj, sve se vrti oko Dinama, Zagreba, Hrvatske, pa kad upitate 22. godišnjeg studenta ekonomije iz dobro situirane obitelji zašto putuje u Beograd kad je to danas opasno, i kad im je rečeno da ostanu kod kuće, budući ekonomist će reći: „Putujemo jer volimo jedini pravi zagrebački klub, jer nam to pričinja zadovoljstvo, a uz to – uživamo tući Cigane“. Ako ih pitate da li im je to jedini sadržaj koji ih čini zadovoljnim, Bruno će se nasmijati i reći da ne zna broja zanemarenih djevojaka zbog Dinama. [...]

Blizu smo stadiona, čuje se huk tribina, preko vrhova Partizanovog kolosa blješti dominantna kupola svetosavskog hrama. I Jug je već pun grobara, undertakersa i kako se sve ne zovu, nakrcan transparentima, u emocionalnom bunilu. Za goste iz Zagreba očišćen je jedan separe bez mogućnosti dodira.

A Partizanov jug grmi: „Partizan, Partizan, to je pravi tim, Slobodan Milošević ponosi se njim!“. Ali, uvrede ne lete u količinama na koje smo navikli posljednjih godina.

www.badblueboys.hr

Identitet se često izražava kroz podršku nekom sportskom klubu. U društvima u kojima nije dozvoljeno javno iskazivanje nacionalnih osjećanja, kakvo je bilo i komunistička Jugoslavija, navijanje za neki fudbalski klub bilo je način da se izrazi vlastiti nacionalni identitet. Od četiri najveća fudbalska kluba u Jugoslaviji, dva su bila iz Hrvatske, a dva iz Srbije. „Bad Blue Boys“ su navijači zagrebačkog Dinama, „torcida“ navijači splitskog Hajduka, „delije“ navijači beogradske Crvene zvezde, a „grobari“ beogradskog Partizana. Kako je raspad Jugoslavije bivao sve izvjesniji, tako su tuče fudbalskih navijača postajale sve žešće, što je kulminiralo na utakmici Dinamo – Crvena zvezda u Zagrebu 1990. godine.

Šta misliš, zašto je fudbal postao tako značajan za izražavanje nacionalnog identiteta? Zašto navijači spominju Stjepana Radića i Slobodana Miloševića? Opiši nacionalne sukobe na nedavnim fudbalskim takmičenjima. Šta misliš, može li podrška fudbalskom klubu biti izraz i nekog drugog, a ne samo nacionalnog identiteta, recimo nekog lokalnog identiteta koji je, kao i nacionalni, nepomirljiv s drugim lokalnim identitetom? Možeš li naći neke primjere za to u tvojoj zemlji?

IV-18. Spisateljica Dubravka Ugrešić osuđuje podjele i ratove devedesetih

Jesam li se ikada zapitala koliko sam proizvod dugogodišnjeg finog ručnog rada sistema u kojem sam živjela, a koliko vlastiti? I nisam li u ovom trenutku NITKO, samo brojka bez identiteta, nisam li anonimno ljudsko meso u rukama gospodara rata? Jer oni, gospodari rata u moje ime, ne pitajući me, odlučuju u kojoj ću zemlji živjeti, kojim ću jezikom pisati, kojoj ću kulturi pripadati, odlučuju hoće li pokloniti ili oduzeti život mojim bližnjima, mojim prijateljima, hoće li srušiti moje gradove, odlučuju o nazivu moje ulice, brišu moju prošlost, određuju moju sadašnjost [...].

Ugrešić, str. 121.

Dubravka Ugrešić, rođena 1949., poznati romanopisac, napustila je Hrvatsku 1993. godine zbog neslaganja s odnosom prema ratu i nacionalnom jedinstvu koje je preovladavalo u javnosti.

Koje osjećanje izražava spisateljica? Kako su političke promjene uticale na život običnih ljudi? Da li političari razmišljaju o tome kako će njihove odluke uticati na živote ljudi? Da li se u tom kontekstu politička propaganda može posmatrati kao način da političari uvjere obične ljude u ispravnost svoje politike?

IV-19. Odnos hrvatskog i srpskog jezika – mišljenje hrvatskog lingviste Stjepana Babića (2003.)

Kad sada uzmemo u promatranje hrvatski i srpski književni jezik, tada je lako utvrditi da među njima postoje razlike. To nitko ne niječe, niti može zanijekati, samo se mnogi ne slažu o značajkama tih razlika. Mogli bismo o njima poprilično teoretizirati, no za ovu je priliku bolje da budemo sasvim konkretni. Uzmimo jedan očit primjer.

Ako pomičemo birač na radiju, čujemo različite jezike i znamo koji je koji ako ga poznamo.

Tako razlikujemo talijanski, francuski, španjolski, ruski... Jednako tako razlikujemo kad govori na hrvatskome, a kad na srpskome. Kad na postaji A čujemo ovakav početak: (...) „Danas je 30. kolovoza. Meteorolozi najavljuju lijepo i vedro vrijeme“, znamo da je to hrvatski, a kad na postaji B čujemo: „(...) Danas je 30. avgust. Meteorolozi najavljuju lepo i vedro vreme“, znamo da je to srpski.

www.fokus-tjednik.hr

Tokom XIX. stoljeća „nacionalni“ književni jezici nastali su od dijalekata koji se koriste na različitim područjima. U Hrvatskoj su lingvisti XIX. stoljeća od tri glavna dijalekata – štokavskog, kajkavskog i čakavskog – izabrali štokavski za osnovu zajedničkog književnog jezika. Taj dijalekat najbliži je srpskom jeziku i zapravo je osnova i srpskog književnog jezika. Za vrijeme komunističke Jugoslavije (1945.-1991.) jezik kojim su govorili Srbi i Hrvati nazivan je srpskohrvatski (odnosno hrvatskosrpski) i često su se mogle čuti tvrdnje da je u pitanju jedan jezik za koji se koriste samo različita pisma. Tokom raspada Jugoslavije i stvaranja novih nacionalnih država, u prvi je plan izbila ideja da su hrvatski i srpski dva potpuno različita jezika, a bilo je i onih koji su i bosanski identificirali kao zaseban jezik.

Šta lingvist Babić misli o jezičkom sporu Srba i Hrvata? Pažljivo pogledaj dva citata koja on navodi. Šta misliš o razlikama između te dvije rečenice? Da li su one dovoljne da bi se tvrdilo kako je riječ o dva različita jezika?

IV-20. Reakcija na prikazivanje srpskog filma s hrvatskim titlovima (1999.)

„Vežite se, polećemo“, kaže lik s filmskog platna, a ispod piše: „Vežite se, polijećemo“. Baš tako. Onda se na platnu pojavi latinični natpis „Beograd, jesen 1991.“, a ispod njega nam latinični titl objašnjava: „Beograd, jesen 1991.“ ... U kinu ludilo. Smijeh, suze radosnice i oduševljeno pljeskanje po koljenima, a još nije prošla ni prva minuta filma. Nema zбора, ovo je valjda najluđe filmsko ostvarenje u povijesti filma, usporedivo možda tek s ostvarenjima filmova iz američke nijeme komedije. Naravno, ovo su „Rane i titlovi“, prvi srpski film u službenoj i suverenoj hrvatskoj filmskoj distribuciji..., a sve ostalo već je legenda.

Jurak

Šta na osnovu ovoga možeš zaključiti o srpsko-hrvatskom jezičkom sporu? Zašto je to važno za nacionalni identitet? Da li je pitanje jezika stvar isključivo lingvista, ili se time mogu baviti i oni koji nisu stručnjaci? Zašto dolazi do smiješnih situacija u sporovima o razlikama i sličnostima srpskog i hrvatskog jezika?

IV-21. Raspolučeni identitet jedne mlade žene

Ne volim gubitnike. Outsajdere. Ljude koji se moraju smiješiti. I biti pristojni. Ja ne volim ni Srbe u Hrvatskoj. Oni kada kažu: „Babić“, uvijek dodaju: „Iz Korčule“, A nisu iz Korčule. Nego iz Dalmatinske zagore. Iz vukojebine u kojoj je Babić nešto drugo. OK. I tamo ima Babića Hrvata.

Ali Babić Hrvat nikad ne objašnjava. I ne dodaje „iz Korčule“. [...]

A opet, neki ljudi su Srbi i osjećaju se kao Srbi. Misle da je to normalno, biti Srbin. Ono. Mama Srpkinja, djed leži na srpskom groblju u Benkovcu i nešto mu piše ćirilicom na kamenu, u visokoj travi, imaju svoje slave, popovi su im dlakavi i smiju se ženiti...

A kad se mali Srbin rodi daju mu ime Alimpije ili Sava ili Tanasije. I taj mali Srbin i Srpkinjica Leposava znaju od malena da su to. Sve im je jasno. Oni mogu ponekad reći da su sa „Korčule“ ali znaju da nisu. Kužite? Ali ja. Moj slučaj. To je frka. Ja n i s a m Srpkinja. A moram dodati „Korčulu“. Ja n i s a m Srpkinja! Ja bih sada, ovaj čas, najradije ustala i zauralala u mrak: „Nisam Srpkinjaaaaa!“

Rudan, str. 14.-15.

Ovo je odlomak iz romana Uho, grlo, nož Vedrane Rudan (rođene 1949.godine), spisateljice, novinarka i agenta za trgovinu nekretninama. Glavni junak romana je Tonka Babić, čija je majka Hrvatica a otac Srbin.

Opiši kakve probleme s identitetom ima Tonka Babić. Kakva su njena nacionalna osjećanja? Kako objašnjavaš njenu ideju da „Babić Hrvat“ ne mora davati nikakva dalja objašnjenja o svome porijeklu, dok „Babić Srbin“ to mora uraditi? Da li si čuo za slične situacije raspolućenog nacionalnog identiteta u svojoj zemlji?

IV-22. Mirko Kovač o nacionalizmu 2011. godine

Mislim da sam postao svjestan nacije i pitanja oko nacije tek onda kad sam je osjetio kao neku vrstu sramote. Da neko ubija, siluje, istrebljuje u ime nacije, dovoljno je da se odrekneš te pripadnosti za koju nisi odgovoran, jer u naciju se ne ulazi kao u partiju, niti je tu tvoja volja odlučujuća, pa ako je tako, ja sam onda sve učinio da napravim otklon od te pripadnosti. Identitet je nešto drugo, on se prihvaća, može biti višestruk, ukršta se... Meni je moralnost iznad nacije... Dvadeseto stoljeće bilo je mentalno poremećeno. U tome ludilu ovi naši mali narodi imali su istaknuto mjesto. Bojim se da se ta „patološka energija“ nije transformirala... Ona se mora kontrolirati, jest da je teško, ali zato postoji politika, inteligencija, postoje neki programi da se to svodi u podnošljive okvire.

<http://www.portalanalitika.me/drustvo/tema/32789-ovdje-josima-patoloske-energije.html>

Mirko Kovač (Petrovići kod Nikšića, Crna Gora, 1938. godine), književnik. Jedan je od najčitanijih i najuticajnijih pisaca na prostoru bivše Jugoslavije. Poznat po antiratnim i antinacionalističkim istupima.

IVc. Prevazilaženje nacionalizma

IV-22. Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (1995.)

Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna Republika Jugoslavija („Strane“), **priznajući** potrebu za sveobuhvatnim sporazumom radi okončanja tragičnog sukoba u regiji, **želeći** da pridonese tom cilju i pomognu trajni mir i stabilnost, **potvrđujući** prihvatanje Dogovorenih temeljnih načela od 8. septembra 1995., Daljih dogovorenih temeljnih načela od 26. septembra 1995. i sporazuma o prekidu vatre od 14. septembra i 5. oktobra 1995., **primajući** na znanje sporazum od 29. augusta 1995. kojim je delegacija Savezne Republike Jugoslavije ovlaštena da u ime Republike Srpske potpiše dijelove mirovnog plana koji se odnose na nju, uz obavezu strogog i dosljednog provođenja postignutog sporazuma, sporazumjele su se o sljedećem:

Član I.

Strane će regulirati svoje odnose u skladu s načelima izloženim u Povelji Ujedinjenih naroda, kao i s Helsinškim završnim dokumentom i drugim dokumentima Organizacije za evropsku sigurnost i saradnju. One će potpuno poštovati međusobnu suverenu jednakost, sporove će rješavati mirnim putem, i suzdržat će se od akcije, prijetnjom ili upotrebom sile ili na drugi način, protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine ili bilo koje druge države.

Član II.

Strane pozdravljaju i podržavaju postignute dogovore o vojnim aspektima mirovnog rješenja i aspektima regionalne stabilizacije, kako je izloženo u Sporazumima u Aneksu 1-A i Aneksu 1-B. Strane će u potpunosti poštovati i podržavati ispunjenje obaveza preuzetih u Aneksu 1-A, i u cjelini će se pridržavati svojih obaveza izloženih u Aneksu 1-B.

Član III.

Strane pozdravljaju i podržavaju postignute dogovore o razgraničenju dvaju entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, kako je izloženo u Sporazumu u Aneksu 2. Strane će u cijelosti poštovati i pomagati ispunjenje obaveza preuzetih u njemu.

Član IV.

Strane pozdravljaju i podržavaju program izbora za Bosnu i Hercegovinu izložen u Aneksu 3. Strane će u cijelosti poštovati i pomagati ispunjenje tog programa.

Član V.

Strane pozdravljaju i podržavaju postignute dogovore o Ustavu Bosne i Hercegovine, izložene u Aneksu 4. Strane će u cjelini poštovati i pomagati ispunjenje obaveza preuzetih u njemu.

Član VI.

Strane pozdravljaju i podržavaju postignute dogovore o osnivanju arbitrarnog suda, Komisije za ljudska prava, Komisije za izbjeglice i prognanike, Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, kao i javnih preduzeća Bosne i Hercegovine, izložene u Aneksima 5-9. Strane će u cijelosti poštovati i pomagati ispunjenje obaveza preuzetih u njima.

Član VII.

Priznajući da su za postizanje trajnog mira od ključnog značaja poštovanje ljudskih prava i zaštita izbjeglica i prognanika, Strane su saglasne s odredbama o ljudskim pravima izloženim u Poglavlju Jedan Sporazuma u Aneksu 6, kao i odredbama o izbjeglicama i prognanicima, izloženim u Poglavlju Jedan Sporazuma u Aneksu 7, i u cijelosti će ih poštovati.

Član VIII.

Strane pozdravljaju i podržavaju postignute dogovore o provođenju ovoga mirovnog plana, uključujući posebno civilne (nevojne) aspekte, izložene u Aneksu 10 ovoga Sporazuma, te na međunarodne policijske snage, kako je izloženo u Aneksu 11 Sporazuma. Strane će u potpunosti poštovati i pomagati ispunjenje u njima preuzetih obaveza.

Član IX.

Strane će u potpunosti saradivati sa svim entitetima koji su uključeni u provođenje ovoga mirovnog plana, kako je izloženo u Aneksima ovoga Sporazuma, ili koje je ovlastilo Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda, u skladu sa obavezama svih Strana da sarađuju u istrazi i gonjenju u vezi sa ratnim zločinima i drugim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava.

SUKOB NACIONALISTIČKIH IDEOLOGIJA

Član X.

Savezna Republika Jugoslavija i Republika Bosna i Hercegovina priznaju jedna drugu kao suverene nezavisne države u okvirima međunarodnih granica. Dalji aspekti njihovoga uzajamnog priznanja bit će predmet naknadnih pregovora.

Član XI.

Ovaj Sporazum stupa na snagu kada se potpiše. Sačinjeno u Parizu, 14. decembra 1995. na bosanskom, hrvatskom, engleskom i srpskom jeziku, s time da je svaki tekst jednako vjerodostojan.

www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=379

O mirovnom sporazumu kojim će se okončati rat u Bosni i Hercegovini 1992.-1995. pregovaralo se u Dejtonu, ali je sam sporazum potpisan u Parizu, gdje su bili i predstavnici specijalnog pregovarača Evropske unije, kao i predstavnici Francuske, Njemačke, Rusije, Velike Britanije i Sjedinjenih Država. Većina konkretnih odredbi sporazuma detaljno je izložena u 12 aneksa.

IV-23. Sporazum Mađarske i Rumunije o razumijevanju, saradnji i dobrosusjedskim odnosima (1996.)

Član 1.

Republike Mađarska i Rumunija (nadalje: Ugovorne strane) zasnovat će svoje odnose na povjerenju, saradnji i uzajamnom poštovanju.

[...]

Član 3.

(1) Ugovorne strane potvrđuju da će se u svojim budućim odnosima uzdržavati od upotrebe, i prijetnje upotrebe sile kojom bi ugrozile teritorijalni integritet ili političku nezavisnost druge Ugovorne strane, kao i od svakog postupka koji nije u skladu s ciljevima Ujedinjenih naroda i Helsinške povelje. Također će se uzdržavati od podržavanja takvih postupaka i neće dozvoliti trećoj strani da koristi njihovu teritoriju za provođenje sličnih akcija protiv druge Ugovorne strane.

(2) Ugovorne strane će svaki spor koji se među njima javi raz riješiti međusobno i isključivo mirnim sredstvima.

Član 4.

Ugovorne strane potvrđuju da će u skladu s principima i normama međunarodnog prava i principima Helsinške povelje poštovati nepovredivost zajedničke granice i teritorijalni integritet druge Ugovorne strane. One dalje potvrđuju da nemaju nikakvih teritorijalnih pretenzija jedna prema drugoj i da u budućnosti neće imati takvih pretenzija.

Član 5.

Ugovorne strane će, imajući u vidu ispunjavanje ciljeva ovoga Ugovora, stvoriti odgovarajući okvir za saradnju na svim poljima od zajedničkog interesa. [...]

Član 7.

Ugovorne strane proširit će svoje odnose i saradnju u međunarodnim organizacijama, uključujući i regionalne i subregionalne organizacije. One će podržavati napore druge strane usmjerene na integraciju u Evropsku uniju, NATO i zapadnoevropsku zajednicu.

[...]

Član 14.

Ugovorne strane doprinijet će stvaranju klime tolerancije i razumijevanja među svojim građanima različitog etničkog i vjerskog porijekla, to jest pripadnika različitih kultura i jezika. One osuđuju ksenofobiju i svaki oblik iskazivanja rasne, etničke ili vjerske mržnje, kao i diskriminaciju i predrasude, i upotrijebit će djelotvorne mjere kako bi tome stale na put.

Član 15.

(1) a) U određivanju prava i dužnosti pripadnika nacionalnih manjina koje žive na njihovima teritorijama, Ugovorne strane primijenit će Okvirnu konvenciju Vijeća Evrope o zaštiti nacionalnih manjina, u slučaju da su odredbe te Konvencije povoljnije za manjine u poređenju s odredbama domaćih zakona. b) Ne zadirući u važenje prethodne odredbe, Ugovorne strane će s ciljem zaštite i razvoja etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta mađarske manjine u Rumuniji, i rumunske manjine u Mađarskoj, odredbe koje definiraju prava pripadnika tih manjina u dokumentima Ujedinjenih naroda, Evropske organizacije za sigurnost i saradnju i Vijeća Evrope, nabrojanih u aneksu ovoga Sporazuma, provoditi kao pravno obavezujuće.

[...]

Član 19.

(1) Ugovorne strane podržat će i olakšati direktan kontakt svojih građana.

(2) Ugovorne strane proširit će svoje konzularne odnose i pojednostaviti procedure prelaska preko granice i carinske kontrole, otvorit će nove granične prijelaze i proširiti već postojeće u najvećoj mogućoj mjeri kako bi se olakšao protok ljudi i robe. U tu svrhu bit će zaključeni odgovarajući sporazumi.

www.htmh.hu/dokumentumok/asz-ro-e.htm

Navedi glavne odredbe ovoga sporazuma o pitanjima sigurnosti i „visoke politike“. Da li se te odredbe tiču života običnih ljudi? Šta misliš o potonjim odredbama? Da li su one opravdane

IV-24. Izjašnjavanje Rumuna i Mađara o međusobnim odnosima u područjima s mješovitim stanovništvom (2001)

	Postoji konflikt	Postoji saradnja	Pitanje smatra nevažnim ili ne daje nikakav odgovor
Rumuni (ukupno)	3%	22%	77%
Rumuni u Transilvaniji	5%	46%	49%
Mađari	6%	70%	24%

www.intercultural.ro/cart/interculturalitate_detaliu_capitol2-1.html#mirceakivu

Kakvi se zaključci mogu izvesti iz podataka do kojih se došlo u ovom istraživanju javnog mnjenja? Što misliš o činjenici da ljudi koji žive u etnički mješovitim djelovima Transilvanije u većem procentu nego stanovnici drugih područja ocjenjuju da su odnosi Rumuna i Mađara dobri?

IV-25. Ohridski okvirni sporazum koji je okončao oružani sukob u BJR Makedoniji (2001.)

*Okvirni sporazum
13.08.2001.*

Sljedeće tačke čini okvirni sporazum s kojim će se osigurati budućnost demokracije u BJR Makedoniji i omogućiti razvoj bliskijih i više integriranih odnosa između Republike Makedonije i euroatlanskog saveza. Sporazum ima za cilj promociju mirnog i skladnog razvoja civilnog društva, uvažavajući etnički identitet i interese svih makedonskih građana.

Osnovna načela

Potpuno i bezuslovno se odbacuje upotreba nasilja u ostvarivanju političkih ciljeva. Samo mirna politička rješenja mogu osigurati stabilnu i demokratsku budućnost za Makedoniju. Makedonski suverenitet i teritorijalni integritet nepovredivi su i moraju se očuvati. Ne postoji teritorijalno rješenje za etnička pitanja. Multietnički karakter makedonskog društva se mora sačuvati i naći izraz u javnom životu. Moderna demokratska država na svom prirodnom putu razvoja i sazrijevanja mora neprestano jamčiti da njen Ustav u potpunosti zadovoljava potrebe svojih građana i da bude u skladu sa najvišim međunarodnim standardima, koji se i sami neprekidno razvijaju. Razvoj lokalne samouprave je neophodan da bi se ohrabrilo učešće građana u demokratskom životu, i za promociju poštovanja identiteta zajednica.

http://faq.macedonia.org/politics/framework_agreement.pdf

Medjunarodnim posredovanjem Okvirni sporazum je okončao oružani sukob u BRJ Makedoniji. Potpisan od strane makedonskog predsjednika i vodja vodećih političkih partija, sporazum je predvidio uvodjenje serije ustavnih dopuna i konkretne zakonodavne promjene s ciljem da se sačuvaju prava Albanaca i drugih manjina. Kao rezultat Okvirnog sporazuma, zemlja je krenula naprijed postajući građanskom državom, ističući na taj način svoju multietničku i multikulturalnu prirodu.

IV-26. Sport kao način da se prevaziđe nacionalizam. Kiparski Grci navijaju za lokalni tim kiparskih Turaka (2003.)

Još nešto treba reći o Afaniji³³. U tom mjestu postoji fudbalski klub koji se takmiči u Prvoj ligi Sjever, i trenutno se nalazi nisko na tabeli tako da mu prijete opasnost da naredne godine završi u Drugoj ligi. Kroz nekoliko dana igra se važna utakmica, na kojoj će pasti odluka da li on ostaje u Prvoj ligi. Grci iz Afanije, koji su izbjeglice već 28 godina, odlučili su da u velikim grupama krenu i zajedno sa sadašnjim stanovnicima Afanije navijaju u toj važnoj utakmici. Oni su čak objavili oglas u lokalnim grčkim novinama pozivajući sve bivše stanovnike Afanije da im se pridruže...

Report, 46, str. 27.

O kakvoj vrsti solidarnosti je ovdje riječ? Uporedi ovaj tekst sa IV-16. Šta zapažаш?

³³Afanija je selo koje su kiparski Grci napustili 1974. godine; danas u njemu žive isključivo Turci.

IV-27. Dva mišljenja o brisanju „zelene linije“ koja dijeli grčki od turskog dijela Kipra (23. april 2003.)

A. Mišljenje Nikosa Anastasijua, postavljeno na internetu

Poslije jučerašnjeg dana više ništa neće biti isto. Preko dvije hiljade kiparskih Turaka i više od hiljadu kiparskih Grka prešlo je s jedne na drugu stranu, a mnogo političara je samo posmatralo, nesposobno da u svojim uskim „univerzumima“ shvati veličinu tog događaja. Prvi put od 1974. godine, isti oni koji su postavili barikade sada ih uklanjaju. Grci i Turci prelazili su s jedne na drugu stranu i išli kuda im je volja, posjećivali su gradove i sela, pronalazili svoje stare i drage davno izgubljene prijatelje, a da ih pritom policija nije pratila i ispitivala. Svuda su dočekivani s radošću, dobrodošlicom, osmijesima i suzama radosnicama. Da, svuda! Građani zaista idu naprijed, oni su ispred političara. Ovo, naravno, nije trajno političko rješenje koje nam je potrebno, ali ipak jeste moćan katalizator procesa koji vodi rješenju.

Report, 46, str. 25.

B. Turski učitelj iz Famaguste opisuje posjetu porodici kiparskih Grka (2003.)

Danas nam je došlo nekoliko gostiju „s one strane“. Oni, izgleda, kao i mnogi (kiparski) Turci i Grci, žele iskoristiti priliku i posjetiti mjesta gdje su rođeni i mjesta gdje su proveli dio života. Željeli bi osjetiti radost života na cjelovitom ostrvu i podijeliti osjećanja koja još žive u njihovim srcima. Nisu došli pred našu kuću, ali su automobil zaustavili odmah iza ugla, kao da žele da se raspitaju za ulicu koja već odavno nosi novi naziv. Žitelji ovoga kraja odmah su prepoznali staro ime. Mocartova ulica. Žena i ja smo se slučajno našli na kapiji.

[...] Gospođa Eleni, čije smo ime tek naknadno saznali, rekla je: „Moja baka je živjela u kućici koja je bila ovdje. Željela sam samo da dođem i vidim tu kućicu. Još uvijek pamtim kako me je baka ovdje dovodila da se igram ispod drveća. Ovdje su bile dvije palme“

[...] Vrijeme je neumoljivo, i pošto niko nije brinuo o kućici, ona je potpuno propala. Ali palma je još uvijek tu. [...]

Pozvali smo ih da uđu. [...] Pošto smo Kiprani, bilo nam je potrebno tek nekoliko minuta da se zbližimo. A onda je Eleni počela da nam priča svoju priču. [...] „Slušala sam vijesti na radiju. Uklonit će barikade. Jako sam poželjela da dođem i vidim bakinu kućicu. Ostala mi je u tako lijepom sjećanju. Tražila sam od doktora bolovanje da bih mogla doći“ [...]

A on, Nikolas, objasnio nam je: „Gledao sam kako ste demonstrirali. Još uvijek mi u ušima odzvanja ono što su ljudi tada uzvikivali: 'Irimi', 'Mir za sve Kiprane', 'Kipar je dom i Turaka i Grka'.“ A onda je nastavio: „Više nisam mogao da se suzdržim i zaplakao sam. Plakao sam za sve nas. Plakao sam i proklinjao one koji su Kiprane razdvojili jedne od drugih. Mi to nismo zaslužili“. Njegove posljednje riječi će zauvijek u mom srcu plamtjeti kao vatra.

Report, 46, str. 25.

Koji se stavovi običnih ljudi o politici i političarima vide u ovom tekstu? Prokomentirajte Nikolasovu tvrdnju: „Mi ovo nismo zaslužili.“ Da li obični ljudi mogu imati neku ulogu u prevladavanju nacionalizma? Kako? Znaš li još neku podijeljenu državu ili podijeljeni grad u Evropi dvadesetog stoljeća?

➤ Sl. 30. Linija razdvajanja („zelena linija“) u Nikoziji (2003.)

Sl.

Zaključno pitanje:

Ako je obrazovanje u prošlosti doprinosilo jačanju nacionalizma, šta misliš, šta bi u budućnosti moglo doprinijeti smanjivanju međunacionalnih napetosti?